

Spiritul contemporan

— coordonată a evoluției drama- turgiei originale

În celebrele sale sfaturi adresate actorilor sosiți la Elsinore, Hamlet afirmă că rostul teatrului a fost și este „dintru-nceputuri și până acum“ (...) „să-i țină lumii oglinda în față“, „să le arate vremilor și mulțimilor înfățișarea și tiparul lor“. Această concisă și plastică definire shakespearceană a imperativului contemporaneității și-a aflat necontenit o strălucită confirmare într-un lung șir de capodopere ale dramaturgiei universale, inclusiv celei românești, până în zilele noastre. Tragicii greci și Aristofan, Plaut și Terențiu, Corneille și Molière, Shakespeare, Lope de Vega și Goldoni, Schiller și Victor Hugo, Gogol și Caragiale, Nușci, Ibsen, Cehov, Pirandello, Shaw, Gorki, O'Neill — limitându-ne, cu titlu exemplificator, la citarea numai câtorva dintre numele ilustre ale literaturii dramatice din toate timpurile — au răspuns constant acestui comandament obiectiv necesar, firește, fiecare în modalități specifice personalității și vremii sale. Ei și alții — în genere majoritatea dramaturgilor autentici — au înțeles că teatrul nu poate trăi în sine, că el nu există în afara contactului viu cu spectatorul, că el nu se realizează ca atare decît în măsura în care poate interesa publicul și că, implicit, aceasta înseamnă a-i înfățișa pe o scenă — de orice tip ar fi ea — o problematică general-umană, izvorită din condițiile de viață concret-istorice. Reflectarea realității sociale (în care o includem, evident, și pe aceea a individualității umane) cu mijloacele specifice teatrului, i-a conferit, de altfel, acestuia, permanent, una din dimensiunile sale esențiale : funcția social-educativă.

Într-o evoluție redusă în timp, dar, prin compensație, foarte densă, dramaturgia românească s-a integrat în această opțiune universală pentru manifestarea spiritului contemporan, cu ardență și vigoare. Hrănită cu seva îmbelșugată a folclorului național și alimentată permanent de necesitatea istorică, ea s-a înscris printre cele mai eficiente contribuții ale spiritualității noastre în lupta pentru progresul societății românești. Încă de la cele dintîi încercări originale — amintindu-i aici numai pe Costache Conachi și Iordache Golesecu — dramaturgia noastră și-a vădit vocația pentru o prezență activă, militantă, în contemporaneitate; ea a cunoscut faze de maximă acuitate în această privință, potrivit, în genere, momentelor de efervescență socială și națională: în anii revoluției pașoptiste și ai unirii principatelor (datorită în primul rînd lui Vasile Alecsandri); în perioada marcată de lupta pentru independența țării ilustrată, la nivel

european, de către I. L. Caragiale); apoi în anii desăvârșirii unității naționale a României (mărturisită, mai ales, în creațiile lui Alexandru Davila, Barbu Delavrancea, Mihail Sorbul). Remarcabilă, prin diversificarea problematicii abordate și a stilurilor de creație, dramaturgia originală românească realizată între cele două războaie mondiale manifestă, de asemenea (îndeosebi sub semnăturile lui Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Alexandru Kirițescu, Gheorghe Ciprian, Liviu Rebreanu, Mihail Sebastian, Tudor Mușatescu), o sensibilitate acută în exprimarea spiritului vremii, orientată cu predilecție spre atitudinea critică, protestatară față de tarele societății burgheze.

Constituind, așadar, o puternică și fertilă tradiție a angajării în contemporaneitate, literatura dramatică românească din trecut a creat, implicit, premisele necesare saltului calitativ pe care, în ansamblul configurării culturii socialiste, dramaturgia națională din deceniile șase și șapte ale secolului nostru, era chemată să-l realizeze plenar. Elementele tradiționale provenite, pe un plan general, din sfera culturii teatrale universale și pe un plan particular, specific, din cea a culturii teatrale naționale, au oferit astfel scrișului dramatic românesc din anii noștri un teren pregătit temeinic pentru rodul fundamental nou al manifestării spiritului contemporan: conținutul socialist.

Într-adevăr, dacă în trecut, spiritul contemporan al dramaturgiei naționale, în ceea ce a avut aceasta mai valoros, s-a manifestat îndeobște prin atitudinea progresistă *individuală* a creatorilor — fie în sensul stimulării sentimentului patriotic (îndeosebi în drama istorică), fie în cel al criticării fenomenelor sociale negative (mai ales în comedia satirică) — odată cu transformările revoluționare care au condus, în ritm ascendent, vreme de un sfert de veac, la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România, spiritul contemporan în literatura dramatică originală a devenit o componentă semnificativă pentru evoluția în *ansamblu* a dramaturgiei. Această particularitate definitorie își găsește explicația în faptul că operele dramatice, realizate în deceniile noastre, reflectă — firește, în mod specific și diferențiat — o realitate socială complexă, în esență unitară, dar și în faptul că ele se integrează, de asemenea unitar, programului ideologic al partidului comunist.

Desigur, într-o evoluție care s-a desfășurat pe parcursul a douăzecișicinci de ani și care — dacă o privim dintr-o perspectivă istorică — a fost mai rapidă decât părea în faza ei inițială — forma de manifestare a spiritului contemporan apare în continuă modificare. Într-o primă etapă, după cum se știe, autorii dramatici au înțeles necesitatea oglinzirii transformărilor revoluționare ale societății românești, dar actualitatea s-a tradus adesea prin transpunerea pe scenă a unor fapte de viață nude, a unor eroi și conflicte tributare schematismului, simplificării; conținutul operelor dramatice era inedit și bogat, însă unelele cu ajutorul cărora acest conținut trebuia să capete calitate artistică erau încă insuficient șlefuite.

Treptat, conținutul actual și forma nouă au început să se echilibreze, iar patrimoniul dramaturgiei originale s-a îmbogățit în ultimele două decenii cu opere de valoare, pătrunse de spiritul vremii, datorate unui impresionant contingent de scriitori. Este evident faptul că prin multe piese ale acestora s-a constituit o verigă necesară în dezvoltarea conceptului de actualitate în literatura noastră pentru scenă: reflectarea noilor trăsături umane, a faptelor de viață și a semnificațiilor funcționale contemporane edificării orânduirii socialiste. În aceeași ordine de idei trebuie subliniat că manifestarea spiritului contemporan a căpătat mereu noi dimensiuni, implicând, în primul rând, aspectele progresive ale formării conștiinței socialiste, dar și interpretarea actuală a trecutului istoric.

Un asemenea proces evolutiv complex n-a fost, bineînțeles, lipsit de sinuozități și, oțteodată, chiar de eșecuri. Răsfrîngîndu-se, într-un evantai de sensuri tot mai larg, noțiunea de contemporaneitate și-a alterat uneori conținutul prin extinderea ei artificială în zone mai mult ori mai puțin depărtate de adevărul realității socialiste. Au apărut, din fericire în puține cazuri, de sub condeiul unor autori dramatici, altminteri talentați, preocupări fals actuale, periferice sau chiar străine vieții și spiritualității noastre socialiste; în asemenea rare situații s-au produs ambiguități și confuzii, simplificări unilateralizante înscrise într-o arie — repetăm, restrînsă — de imitare sterilă a unor

modalităţi de creaţie pe care, pe bună dreptate, ideologia marxist-leninistă, cultura socialistă, opinia noastră publică le refuză şi le combat.

Ne apare aşadar limpede faptul că — oricât de talentat ar fi un autor — actualitatea nu oferă un cîştig real originalităţii creatoare decît în măsura în care ea exprimă corect sensul realităţii, sensul progresist al evoluţiei, spiritul contemporan al vremii. Nu orice împlinire sau comportament uman pot constitui surse de inspiraţie fertilă. Pentru dramaturgia noastră de astăzi, actualitate înseamnă realizările măreţe ale construcţiei socialiste, faptele memorabile ale omului care făureşte societatea socialistă multilateral dezvoltată; însuşi profilul etic şi politic al acestui om; actualitate înseamnă, în acelaşi timp, atitudine critică faţă de tot ceea ce constituie mentalitate înapoiată şi frînează mersul ascendent al societăţii; după cum actualitate înseamnă evocarea trecutului de luptă al poporului nostru pentru libertate socială şi naţională, evocarea eroismului clasei muncitoare, a comuniştilor în anii ilegalităţii ori în cei mai apropiaţi nouă, ai luptei pentru victoria socialismului.

În acest sens au îndemnat, în mod constant şi limpede, documentele de partid încă de la Congresul al IX-lea al P.C.R., secretarul general al partidului însuşi, în repetate rînduri, la sondarea actualităţii socialiste în profunzime, relevînd infinitele surse de inspiraţie autentică pe care le oferă viaţa noastră de astăzi. Într-adevăr, clasa muncitoare, ţărănimea şi intelectualitatea, tinerii şi vîrstnicii, femeile şi bărbaţii duc în *actualitate* o luptă dirză, uneori aspră, dar în esenţă totdeauna frumoasă, plină de lumină, pentru progresul multilateral, pentru eliminarea rămăşiţelor vechiului şi afirmarea viguroasă a noului în toate direcţiile, pentru perfecţionarea colectivă şi individuală, pentru biruinţa deplină a umanismului socialist. Reflectarea în dramaturgia noastră a problemelor actualităţii nu poate fi închipuită însă, prin urmare, fără prezenţa puternică, vie, convingătoare, veridică, în operele respective, a eroului contemporan.

Fireşte, chiar extras din acest extrem de vast şi variat domeniu de inspiraţie, faptul brut al actualităţii nu devine prin sine însuşi operă de artă. El capătă valoare, cum se ştie, numai dacă este filtrat prin personalitatea creatoare a autorului şi numai atunci cînd, semnificativ fiind, faptul actual este interpretat de pe poziţiile revoluţionare ale clasei muncitoare. Criteriul *originalităţii* — definitoriu pentru aprecierea valorii artistice — nu poate fi separat în mod arbitrar de cel al angajării — definitoriu pentru funcţia socială, educativă, a teatrului. Actualitatea nu poate fi *autentică* sub pana dramaturgilor noştri (şi implicit pe scenă) decît în măsura satisfacerii acestor exigenţe. Ea presupune noţiunea de *partinitate* comunistă şi exprimă totodată atitudinea *patriotică* a creatorului. „Arta — arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu în *Expunerea la consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei şi al activităţii politice şi cultural-educative*, din iulie 1971 — trebuie să servească unui singur scop: educaţiei socialiste, comuniste. În acest sens sîntem pentru cea mai largă libertate de creaţie, pentru cea mai largă exprimare a imaginaţiei, dar în spiritul concepţiei noastre despre lume şi viaţă”.

Răspunde oare dramaturgia noastră originală acestei sarcini, necesităţii de a aborda atît problematica actuală cît şi cea istorică — mai apropiată ori mai îndepărtată — în spiritul comandamentelor majore ale vremii pe care o trăim? Continuînd, după părerea noastră, un drum progresiv la care ne-am referit mai înainte, stagiunea 1972—1973 ne îndreptăţeşte să răspundem afirmativ şi să întrevădem, mai ales, o evoluţie promiţătoare.

Într-adevăr, efortul susţinut al autorilor dramatici şi implicit al teatrelor de a spori numărul premierelor originale absolute a fost încununat nu numai de un succes cantitativ (totalul acestor premiere ridicîndu-se la aproape 40, cifră mult superioară stagiunii precedente), ci şi de unul *calitativ*. Din punctul de vedere care ne preocupă, în aceste rînduri, se poate observa cu uşurinţă faptul că dramaturgia originală şi-a lărgit considerabil aria de investigaţie — surprinzînd aspecte mai variate din complexitatea vieţii noastre sociale. Titus Popovici în *Puterea şi Adevărul* şi Paul Everac în *Un fluture pe lampă* descifrează astfel, pe un plan mai general, în opere puternice, de amplă respiraţie, semnificaţii contemporane bogate, apte să contribuie substanţial la formarea conştiinţei socialiste a spectatorilor. *A doua faţă a medaliei* de I. D. Şirbu, *Femeia fericită* de Corneliu Leu, *Interludiu* de Andi Andrieş, *Opelul*, dramatizare de Mihai Raicu, după romanul cu acelaşi titlu de Constantin Chiriţă, relevă atitudinea contemporană a autorilor prin abordarea unor subiecte şi personaje din viaţa şantiereilor şi a unităţilor industriale. Alături de acestea, dezbăt în spiritul vremii noastre, al promovării eticii şi echităţii socialiste, o problematică variată: Lia Crişan (*Între noi n-a fost decît tăcere*), Silvia Andreescu şi Theodor Mănescu (*Dragostea noastră*), Ion Băieşu (*Preşul*), Sütő Andras (*Ghedeon cel minunat*), Cristian Munteanu (*Valea risului*), G. Genoiu (*Trecere prin veranda verde*), Virgil Stoenescu (*O faţă imposibilă*), C. Dragoman (*Poteca printre stînci*), Peter Riesz (*Cunoştinţe de concediu*), I. D. Şerban (*Hotelul astenicilor*), Gh. Vlad (*Nu vă jucaţi cu oltencele*) şi alţii. Desigur, piesele citate sînt de valori inegale, după cum implicit inegal se manifestă în ele semnificaţiile

contemporaneității socialiste; dar, fie cu mijloacele dramei, fie cu cele ale comediei, cu o acuitate mai mare sau mai mică, mai mult ori mai puțin bogate în valențe trănice peste ani, asemenea piese demonstrează — aici prin temă, dincolo prin acțiune, într-un caz prin personaje, în altul prin atmosferă — capacitatea literaturii noastre dramatice celei mai noi de a sesiza imperativele vremii pe care o trăim, ca și străduința ei de a le retransmite spectatorului într-un sens mobilizator.

Teluri identice vădese, utilizând bineînțeles alte mijloace, specifice, piesele de inspirație istorică, prezentate în premieră absolută spectatorilor stagiunii 1972-1973. Lucrări dramatice ca: *Zodia taurului* de Mihnea Gheorghiu, *Vlad Țepeș în ianuarie* de Mircea Bradu, *Coroană pentru Doja* de Aurel Ardeleanu, *Îmi aleg turnul* de Paskandi Geza, *Avram Iancu* de Pavel Bellu își propun, cu multe reușite, să ajungă prin intermediul unor personaje sau întâmplări de demult, la experiența și la sensibilitatea contemporană, să regăsească în frământările trecutului suflul patriotic și semnificațiile moderne, apte să intre în rezonanță cu idealurile societății noastre socialiste. În același sens, dar cu o pregnanță sporită prin însăși tematica lor, piesele noi inspirate din lupta în ilegalitate a comuniștilor, din lupta clasei muncitoare, a forțelor progresiste din trecut pentru eliberarea patriei — cităm: *Noaptea nechemată* de Al. Popescu, *Casa care a fugit prin ușă* de Petru Vițilă, *Adio, majestate!* de Al. Voitin, *Baronul* de Dan Adrian — au contribuit la sporirea valențelor educative ale stagiunii de curând încheiate.

În ansamblul ei, această stagiune confirmă așadar, o dată mai mult, faptul indeobște cunoscut că un fenomen de cultură nu poate fi adevărat, nu poate dăinui și nu poate germina noi valori, dacă nu-și trage seva din solul fertil al realității sociale pe care o exprimă. Dramaturgia, ca unul din principalele elemente componente ale teatrului, nu face nici ea excepție în această privință, cu mențiunea că, datorită capacității sporite a scenei de a influența publicul receptor, necesitatea reflectării realității pînă în zona ei cea mai actuală devine o cerință de primul ordin. Tocmai de aceea, fiind lesne de înțeles că nu ne putem mulțumi cu progresele menționate, continuă să fie necesară stimularea creației noastre dramaturgice în direcția abordării în spirit contemporan a temelor majore ale vieții, înfățișării complexității eroului contemporan, adîncirii preocupărilor și trăsăturilor sale, definirii lui în raport cu idealurile societății pe care o făurește. Nu trebuie să uităm — încă o dată — că marile valori ale dramaturgiei românești și universale s-au născut tocmai din abordarea curajoasă a temelor actualității, utilizînd, firește, un ascuțit simț de discernămint și uneltele de creație cele mai adecvate. Cu atît mai mult astăzi, la noi, cînd cunoașterea vieții și criteriile ferme ale ideologiei marxist-leniniste, ale îndrumării și conducerii artei de către partid oferă cele mai largi orizonturi creației artistice, dramaturgii — și avem numeroși dramaturgi talentați — sînt datori să se adreseze problematicii actualității, tratînd-o într-un spirit profund contemporan. Este necesară, însă, pentru aceasta, în continuare, opțiunea lor politică și ideologică fermă, angajarea deplină a conștiinței lor civice, revoluționare. Înțelegînd aceasta, autorii noștri dramatici contemporani, toți cei care militază pentru înnoirea reală și prosperitatea teatrului național, vor descoperi — și sîntem siguri că o vor face cu și mai mult succes în viitor — sensul adevărat al actualității, suflul ei optimist și mobilizator, capacitatea ei uriașă de a contribui la înflorirea unei literaturi dramatice corespunzătoare înaltelor exigențe ale culturii românești socialiste.